

TRANSAVANGARDĂ LA BUDAPESTA

Când, în 1975, am fost pentru a doua și ultima oară la Budapesta, am văzut toate spectacolele aflate în repertoriul **Teatrului 25** - un teatru de avangardă. Literar vorbind, o parte din textele jucate erau prelucrări, adaptări; de exemplu, o variantă unghurească a baladei **Meșterul Manole**. Din punct de vedere teatral, stilul de joc la 25 se caracteriza prin vehemență, acrobație și o paradoxală combinație de esențializare și barochism (inclusiv muzică și, în general, coloană sonoră aiuritoare). Din câte am constatat atunci, discutând cu unii și cu alții, de la oameni simpli până la intelectuali rasați, scriitori, artiști, teatrul acela nu plăcea nimănui. Totuși, sala (cam de o sută de locuri) era mereu plină. După un timp, **Teatrul 25** s-a autodizolvat. Regizorul de film Jancsó Miklós era un colaborator de bază al acelui teatru de avangardă (unic pe atunci în Budapesta și asemănător cu ceea ce am cunoscut la noi în țară sub denumirea de "Teatru studențesc").

Acum, o nouă trupă budapestană, denumită **Scena Independentă**, sfințește nostalgia avangardiste. Vreo două duzini de tineri, care n-au apucat să vadă nici un spectacol la 25, joacă acum teatru cu o dăruire totală și o comuniune exemplară a trupei, dar un alt tip de teatru decât cel obișnuit. În trupă sînt mulți băieți și puține fete. Ei n-au nevoie de decoruri somptuoase. Pur și simplu, n-au nevoie de nici un fel de decor. Nici de costume speciale. Se mulțumesc cu blugii, adidașii sau pantofii-sport, cu tricourile sau jerseurile - cu hainele lor de stradă. Folosesc rar câte un costum teatral (ori numai elemente, anexe cu caracter emblematic) și câteva obiecte de recuzită. N-au nevoie nici de muzică, de coloană sonoră. Nici de ecleraj sofisticat. Nu au nevoie, în ultimă instanță, nici de scenă. Numai de spațiu teatral. Acesta, da, este inevitabil. Și, cel puțin teoretic, orice spațiu poate deveni spațiu teatral. (În cazul lor, metafora "scîndurii" rămîne într-adevăr doar o metaforă.) După atîtea negații și renunțări, ce mai rămîne? Rămîne esențialul : un teatru

fără accesorii și fără farduri, un alt fel de "teatru sărac" (diferit de al lui Grotowski, dar nu străin de acela); un teatru care nu are nevoie decât de spațiu teatral, de actor, de text și de public; stabilind între acești termeni, secundă după secundă, relații vii și **tensionate**, nu însă **violente**. Fiecare spectacol e o agresiune liniștită, iradiind dinspre actor spre text și spre public. Instrumentele folosite sînt doar cuvîntul, gestul, mimica și corporalitatea actorului. Patosul emfatic, psihologizarea accentuată sînt eliminate. Din Stanislavski se preia doar esența trăirii autentice, aceasta fiind combinată cu o anumită mecanică a mișcării, netinzînd spre complicate metafore sau compoziții baroce, nici spre spasmele de tip expresionist, ci spre o realitate esențială. E un mod sui generis de teatru realist, cu caracter de **studiu**, pornit în descoperirea realității umane, prin căutarea izvoarelor curate ale artei teatrale (peste care s-au suprapus, în timp, atîtea farduri și glazuri). Un "teatru sărac", născut din iubire pentru puritatea teatrului, dar și din criză, dintr-o sărăcie reală. Animatorul trupei este regizorul Ruszt József.

lată ce mi-a mărturisit unul dintre actori, Kalocsay Miklós, despre nașterea **Scenei Independente**: "Ne-am înflințat în decembrie 1989, după ce ne-am desprins, prin refuz și disidență, de Teatrul Național din Szeged. Procesul a fost lung și complex. Regizorul nostru, Ruszt József, scrisese, în ziarul local, un articol dur la adresa conducerii teatrului, calificînd-o incompetentă și învinuînd-o că ne duce la ruină. A ieșit un scandal imens, a fost o luptă teribilă. Noi, 23 de actori, ne-am solidarizat cu Ruszt și, literalmente, am ajuns în stradă, fără leafă, fără nimic. Apoi, ne-a sărit în ajutor Universitatea din Szeged, care ne-a oferit un club- pivniță, unde să putem lucra. Atunci s-a născut **Romeo și Julieta** în numai 14 zile, lucrînd de dimineață pînă noaptea. În ianuarie '90 a avut loc premiera. Am dat spectacole la școlile din Szeged (gratis!) și în orașele din jur, cu mare succes, în timp ce minunatul palat din Szeged (teatrul) a zăcut în adormire un an și o lună, fără nici un spectacol. În martie am făcut un turneu la Budapesta și acolo am întemeiat, cu

adevărat, **Scena Independentă**. Pretutindeni ne-am bucurat de succes, așa încît ne-au invitat la Festivalul Național de Teatru. Între timp, directorul Casei de Cultură "Vörösmarty" din Budapesta ne-a oferit o sală mare, unde să repetăm, să facem ce vrem. Timp de o jumătate de an nu am avut salarii, nici un fel de venit, decât în urma unor spectacole, în școli jucam gratis (ca și acum). Am pregătit **Tragedia omului** de Madách, spectacol pe care l-am prezentat la Teatrul "Katona József" (cînd ei erau în turneu). Cu **Romeo și Julieta** am obținut Premiul Special la Festival, apoi, în toamna lui '90, și Premiul Criticii.

Toamna, era gata și al treilea spectacol al nostru - **Passio magyar versekben** (în traducere liberă, narativă: **Suferințele sau patimile lui Iesus, în versuri unghurești, varianta de la Șumuleu-Ciuc**). Am amenajat sala primitivă, cu circa 200-220 de locuri. Între timp, am primit o subvenție de 12 milioane de forinți, din care trăim și acum. Curînd, banii se vor termina, va trebui să ne găsim un sponsor. Am avut pînă acum șase premiere, urmează a șaptea, cu **Dibuk** de Anski".

În afara celor trei premiere, mai sus menționate, eu am văzut și un al patrulea spectacol al **Scenei Independente**, **Csongor și Tünde** de Vörösmarty Mihály, cu ocazia turneului efectuat la Cluj, spre sfîrșitul lunii martie 1991. Am preferat, în locul recenziei spectacolelor, o prezentare sintetică a acestui tip de teatru, care, pentru mine, comunică o nostalgie a avangardei, dar el, în sinea lui, nu simte nici o nostalgie. Dimpotrivă! Căci este manifestarea unei modalități transavangardiste.

Ar mai fi de adăugat că aceste spectacole sînt prin excelență tinerești, umorul și ironia impregnează inclusiv tragediile, farsa face casă bună cu solemnitatea religioasă, în spațiul teatral în formă de U cu actorii la mijloc.

ION CALION